

เปลี่ยนปัญหาให้เป็นโอกาส

มองผ่านวิธีการเปลี่ยนแปลงของงานเกษตรแฟร์

ระพี สาคริก

บทนำ

เป็นที่ทราบกันทั่วๆ ไปว่าขณะนี้ งานเกษตรแฟร์ จัดโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ช่วงที่ผ่านพ้นมา เริ่มมีเสียงสะท้อนปรากฏออกมาให้รู้สึกได้กว้างขวางยิ่งขึ้นว่า **ปัจจุบันนี้ งานเกษตรแฟร์ได้เปลี่ยนสภาพไปจากการส่งเสริมให้คนรักการเกษตรมาเป็นเรื่องการค้าขายหาเงิน** กับอีกด้านหนึ่ง ภาพพจน์ที่สะท้อนออกมาจากพฤติกรรมของคนทั่วไปมักเห็นว่า งานนี้มีของขายอย่างหลากหลาย ซึ่งไม่เพียงต้นไม้หรือผลิตผลการเกษตรเท่านั้น หากยังมีเสื้อผ้า รวมทั้งสิ่งอื่นๆ อีกสารพัดอย่าง

ในส่วนของนิสิตเอง ช่วงหลังๆ ก่อนถึงกำหนดการจัดงาน มักมีการวางแผนโดยที่คิดว่า **ตนจะทำอะไรออกมาขายดี?** รวมถึงการรับทอดผลิตผลจากที่อื่นมาขายในงานใน **ลักษณะคนกลาง** ซึ่งมักอ้างว่า ทำเพื่อหาเงินมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งตัวเองทำร่วมกันกับบรรดาเพื่อนฝูง

เสียงสะท้อนจากคนทั่วไปที่ขยายเขตกว้างขวางยิ่งขึ้น ทำให้ก่อนถึงกำหนดจัดงานครั้งนี้ มีนิสิตกลุ่มหนึ่งมาขอร้องให้ฉันไปพูดเรื่อง **อดีตความเป็นมาของงานเกษตรแฟร์** โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนกลุ่มนี้เห็นว่า ฉันเป็นคนเก่าแก่ อีกทั้งมีรากฐานความคิดอิสระทำให้รู้สึกว่าชีวิตฉันมีโอกาเข้าไปสัมผัสกับสิ่งที่ปรากฏภายในสถาบันแห่งนี้มาจากอดีตอันยาวนานแล้ว คงจะสามารถชี้ให้เห็นแนวทางซึ่งเป็นทางออกอย่างรู้เหตุรู้ผลได้

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากคนกลุ่มนี้ น่าจะมีผลสืบเนื่องมาจากผลกระทบสองด้านด้วยกัน ด้านหนึ่งเกิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นในรากฐานจิตใจของแต่ละคน ร่วมกับอีกด้านหนึ่งซึ่งรับฟังสิ่งสะท้อนความรู้สึกออกมาจากคนทั่วไปร่วมด้วย

ฉันต้องขอขอบคุณกลุ่มคนที่วิจารณ์เรื่องนี้ โดยที่มีผลชี้แนะให้หวนกลับไปทบทวนเพื่อค้นหาเหตุผลเท่าที่สติปัญญาและความทรงจำได้รับเข้าใจในอดีต นอกจากนั้นการมาขอร้องไห้ไปพูด เนื่องจากฉันเป็นคนมีนิสัยไม่สนใจที่จะเก็บทุกสิ่งทุกอย่างเข้าไปไว้ในตู้หรือลิ้นชักโต๊ะ หากมุ้งมันเก็บมันเข้าใจในใจตัวเองอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น การที่มีผู้มาขอร้องไห้พูดหรือเขียนก็ตาม แท้จริงแล้ว ก็เปรียบเหมือนครูผู้สอนที่ต้องการให้นักเรียนคนนี้หวนกลับไปค้นหาข้อมูลจากหนังสือตำราเล่มที่เป็นของจริง เท่าที่อดีตของชีวิตตัวเองได้นำปฏิบัติมาแล้ว จึงช่วยให้มีโอกาสบันทึกข้อมูลจากของจริงลงไว้ในส่วนลึกเพิ่มมากยิ่งขึ้น

อันนับได้ว่า น่าจะมีผลทำให้หนังสือตำราเล่มที่อยู่ในใจตัวเอง มีโอกาสหยั่งรากลงลึกกับอีกด้านหนึ่งย่อมช่วยให้ความจริงที่อยู่ที่มีอยู่แล้ว มีความชัดเจนแน่นอนมากยิ่งขึ้น

ก่อนที่จะมาถึงช่วงเริ่มต้นจัดงานเกษตรแฟร์

ชีวิตฉันมีโอกาสก้าวเข้าไปสู่สถาบันการศึกษาเกษตรศาสตร์อย่างเป็นธรรมชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2483 ช่วยให้คุณมีโอกาสสัมผัสวิถีการเปลี่ยนแปลงซึ่งความจริง นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ยุคนั้น ผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจบริหารและจัดการศึกษาเกษตรยังคงคิดว่า **ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตสู่สายเกษตร ไม่ว่าจะไปเป็นข้าราชการ ครูอาจารย์ หรือเกษตรกร ควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อหล่อหลอมความรู้สึกให้เป็นคนรักพื้นดิน** จากสภาพชีวิตที่ผ่านการทำงานบนพื้นดินอย่างหนัก รวมถึงการฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ จากรากฐานจิตใจที่แข็งแกร่ง

หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่ยุคนั้นยังมองเห็นใครก็ตามที่ใช้ชีวิตทำงานเกษตร **ควรมีความรักและซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินอันเป็นพื้นฐานชีวิตตัวเองที่สานถึงงานเกษตร** รวมถึงช่วยอบรมบ่มนิสัยตัวเองให้เป็นผู้ที่มองเห็นคุณค่าของพื้นดินว่าเป็นพื้นฐานสำคัญทั้งในด้านการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต รวมถึงการมีจิตวิญญาณหยั่งรู้คุณค่าจิตใจตนเองได้อย่างลึกซึ้ง

การเกษตรหมายถึงการใช้ชีวิตแค่ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์เท่านั้นละหรือ?

ในยุคเริ่มแรก สถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ยังคงเน้นความสำคัญอยู่กับเรื่องการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์

กับอีกด้านหนึ่ง ในสถาบันการจัดการศึกษาเกษตรยุคนั้น ยังคงมีสาขาการเกษตรโดยตรง ร่วมกับการจัดการ และทรัพยากรธรรมชาติซึ่งหมายถึงป่าและต้นไม้ ดังจะพบได้ว่าช่วงนั้นมีการแยกแยะคณะวิชาออกไปเป็น คณะเกษตร คณะสหกรณ์ คณะวนศาสตร์ และคณะประมง

ซึ่งช่วงนั้นภาพที่เห็นได้ อาจทำให้เข้าใจว่าเป็นข้อจำกัดที่ขาดกระแสเชื่อมโยงลงไปถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันควรถือว่ามีคามจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการเกษตร ซึ่งแท้จริงแล้ว หากมองที่คน อีกทั้งรู้ว่า การเกษตรคือพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป ไม่ว่าจะใครจะทำงานในด้านการศึกษา สังคม วัฒนธรรม แม้ศาสตร์สาขาอื่นใดที่นอกเหนือจากงานปลูกพืชเลี้ยงสัตว์โดยตรงควรมีส่วนร่วมมีส่วนร่วมใจ

ภาพความจริงค่อยๆ ปรากฏชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ หลังจากมีการขยายการเรียนการสอน รวมถึงงานค้นคว้าวิจัยออกไปสู่ด้านการศึกษา สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และศาสตร์สาขาอื่นๆ ทำให้หลายคนเกิดความรู้สึกว่าภายในภาพรวมของการจัดการศึกษาหาใช่จำกัดขอบเขตไว้เพียงแค่เรื่องเกษตรไม่

อย่างไรก็ตามผู้ที่มองเห็นความสำคัญของคนได้ถึงภาพรวม อีกทั้งเห็นสังขรณ์ของชีวิตได้อย่างลึกซึ้ง น่าจะมองเห็นความจริงได้ว่าทุกสาขาวิชาล้วนมีหน้าที่ในการพัฒนาคนซึ่งเป็นเกษตรกรอย่างเท่าเทียมกันหมด สมดังที่เคยมีการกล่าวไว้ว่า เกษตรกรคือกระดูกสันหลังของชีวิตคนทั้งชาติ

การศึกษาวิชาศิลปะการเกษตร

การศึกษาด้านพื้นฐานด้านศิลปะ หาใช่เน้นการเรียนรู้จากตำราที่เป็นรูปวัตถุซึ่งเป็นผลงานประดิษฐ์คิดค้นโดยผู้อื่นไม่ ไม่ว่าจะบุคคลผู้เขียนตำราจะได้รับการยกย่องสรรเสริญว่า

เป็นคนเก่งเลอเลิศแค่ไหน เพราะเหตุว่าตำราที่แท้จริงย่อมมีอยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละคน มาแต่กำเนิด จึงน่าจะมีผลพัฒนาตนเองขึ้นมาจากการปฏิบัติสิ่งใดก็ตาม ซึ่งตนมีความรัก ความจริงใจอยู่แล้ว จึงเพียงแต่หวนกลับไปสำรวจเงื่อนไขซึ่งแฝงอยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเกิดปัญหาจากการปฏิบัติ

นอกจากนั้น งานศิลปะที่เกิดจากอิสรภาพซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจย่อมช่วยให้คนมีใจ เปิดกว้าง จึงสามารถแสดงพลังออกมาปรากฏเป็นจินตนาการซึ่งสะท้อนภาพให้ตัวเองเห็นถึง อนาคตของสิ่งซึ่งตนควรมุ่งมั่นดำเนินชีวิตต่อไปให้ถึงจุดนั้น

ในอดีต นับแต่ช่วงที่บรรยากาศการจัดการศึกษาสายเกษตร ยังดำเนินการมาได้ไม่นาน นัก เราเคยมีวิชา**เกษตรศิลป์** ซึ่งไม่มีการเอาคะแนนมาใช้เป็นเครื่องมือวัดผล จึงไม่ทำให้ผู้ ปฏิบัติเริ่มต้นทำเพราะหวังคะแนนเป็นสิ่งตอบสนอง หากใช้ความรับผิดชอบในการปฏิบัติเป็น พื้นฐาน

งานเกษตรศิลป์ช่วงนั้น นักเรียนจำเป็นต้องลงมือขุดดินปลูกผัก รวมถึงการขนปุ๋ยมูล สัตว์มาใช้ทำปุ๋ย ทั้งนี้และทั้งนั้น ถ้ามีสิ่งใดมาบังคับหรือล่อตาล่อใจให้ลงมือทำเพื่ออยากได้ คะแนนหรือต้องการผลงานนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว จึงทำให้ได้รับความรู้ลดน้อยลง

ช่วงนั้น การเรียนรู้จากของจริงโดยการมอบหมายให้นักเรียนลงทำงานพื้นดินปลูกผัก ในช่วงเช้าตรู่ ยังถือเป็นเรื่องจำเป็น ไม่ว่าใครจะเรียนในสาขาไหนก็สุดแล้วแต่

แม้ในด้านสังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ หรือศาสตร์สาขาอื่นใดก็ตาม การลงปฏิบัติงาน เกษตรศิลป์โดยที่คาดว่าน่าจะมีผลช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีวิญญานที่อยู่กับพื้นดินอย่างมั่นคง นับเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการปูพื้นฐาน เพื่อให้ชีวิตอนาคตสามารถก้าวต่อไปได้อย่าง มั่นคงแข็งแกร่ง

หรืออีกนัยหนึ่งอาจกล่าวว่าเป็นการฝึกนิสัยให้รู้จักความอดทน ซึ่งคงไม่เพียงมี ความสำคัญสำหรับสาขาเกษตรศาสตร์เท่านั้น หากมนุษย์ทุกคนควรได้รับการฝึกฝนให้เป็น คนดำรงชีวิตต่อสู้ปัญหาจากรากฐานจิตใจตนเองได้อย่างแข็งแกร่ง

ช่วงการเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนให้เห็นภาพของปัญหา

หวนกลับไปนึกถึงชีวิตคนยุคก่อน จากประวัติศาสตร์ชาติไทย คนไทยได้มีการใช้ชีวิตอยู่กับพื้นดิน ซึ่งการเกษตรย่อมส่งผลได้ทั้งการสร้างสรรคจิตใจคนท้องถิ่นให้รักพื้นดินถิ่นเกิด อีกทั้งมีผลเชื่อมโยงมาถึงเรื่องของการดำรงอยู่ ดังจะพบได้ว่า แต่ก่อนมักกล่าวถึงความสำคัญถึงปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่พักอาศัย

การทำเกษตรเพื่อให้ชีวิตสามารถมั่นคงอยู่กับท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมชาติ ควรถือได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งทุกคนสัมผัสได้

ช่วงหลังๆ แม้ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงมาจนถึงขั้นซึ่งอาจกล่าวว่ามี การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยแรงงานอีกทั้งเป็นเครื่องมือช่วยในด้านความคิด แต่ถ้าคนยังคงมีรากฐานจิตใจเข้มแข็งที่จะต่อสู้กับอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านั้นได้ สิ่งซึ่งเคยเป็นอดีตย่อมไม่สูญหายไปไหน แม้ว่าด้านนอกเปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่สิ่งดังกล่าวย่อมปรากฏเป็นความสำคัญอยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละคน

คนที่มีนิสัยกล่าวอ้างว่า **เราจะถอยหลังกลับไปสู่สิ่งดั้งเดิมได้ยังไง ในเมื่อมันผ่านพ้นมาแล้ว** ความรู้สึกที่สะท้อนออกมาให้สัมผัสได้ ย่อมเป็นโอกาสที่ดีที่สามารถมองย้อนกลับไป ทำให้รู้ความจริงจากใจบุคคลผู้นั้นได้ว่าเป็นคน **ลิ้มตัว** ทั้งนี้และทั้งนั้นเพราะมองเห็นอดีตแต่เพียงด้านนอกด้านเดียว แทนที่จะค้นหาความจริงจากใจตนเองเพื่อการเรียนรู้

การเกษตรซึ่งครั้งหนึ่งเคยช่วยให้ชีวิตคนท้องถิ่นรู้จักรักแผ่นดินถิ่นเกิดของตน และนำออกมาใช้ประโยชน์เป็นงานอาชีพซึ่งเรียกกันว่า อาชีพระดับพื้นดิน จนกระทั่งถัดมาชีวิตและสังคมได้ก้าวมาถึงขั้นนำผลิตผลส่งไปขายชนชาติอื่น

ถ้าคนท้องถิ่นยังคงมั่นคงอยู่กับความรักแผ่นดินตนเอง ภายในภาพรวมของชีวิต หากนำมาเรียงลำดับความสำคัญโดยถือพื้นดินเป็นฐาน น่าจะเห็นได้ว่า การทำเพื่อให้คนท้องถิ่นดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง น่าจะถือได้ว่าเป็นความสำคัญอันดับแรก ส่วนการทำเพื่อส่งไปขายบนแผ่นดินถิ่นอื่น จึงน่าจะพบความจริงได้ว่า มีลำดับความสำคัญน้อยกว่า

ดังที่คนยุคก่อนเคยกล่าวฝากไว้ว่า หากชีวิตคนท้องถิ่นดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ย่อมไม่ส่งผลทำให้สังคมจำต้องสูญเสียเศรษฐกิจ

มาถึงบัดนี้ สภาพที่พบเป็นความจริงในปัจจุบัน ทำให้มองเห็นชัดเจนแล้วว่า สังคมไทยเน้นการผลิตเพื่อส่งออกไปขายต่างประเทศ ในขณะที่ชีวิตคนไทยเองยังเป็นชุมชนระดับล่างอันถือวาคือพื้นฐานความมั่นคงของชาติ กลับตกอยู่ในสภาพสูญเสียหนักมากยิ่งขึ้น

หากมองที่รากฐานจิตใจคนท้องถิ่น น่าจะสรุปผลได้ว่า เป็นเพราะคนไทยส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพลืมความจริงจากรากฐานจิตใจตนเอง ยิ่งขึ้นไปอยู่ด้านบนก็ยิ่งเห็นได้ชัดมากขึ้น อีกทั้งปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

ภายในภาพรวมของการเปลี่ยนแปลง หากรู้ได้อย่างลึกซึ้งว่าการเกษตรคือพื้นฐานสำคัญของชีวิตคนท้องถิ่น ดังนั้นภาวะสูญเสียที่ปรากฏมาแล้วแต่อดีต อีกทั้งมองเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ควรสรุปได้ว่า สังคมไทยกำลังสูญเสียพื้นฐานตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น

นับประสาอะไรกับแค่การจัดงานเกษตรแฟร์ซึ่งเพิ่งเริ่มต้นเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมาเมื่อไม่กี่สิบปี ย่อมถือเป็นงานชิ้นเล็กๆ ส่วนหนึ่ง หากนำมาเปรียบเทียบกับภาพรวมทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม หากไม่เน้นภาพการสูญเสียที่พบได้จากภายนอก โดยที่คิดว่าเรื่องนี้เรื่องเล็กเรื่อนั้นเรื่องใหญ่ น่าจะช่วยให้มองเห็นความจริงลึกลงไปอีกระดับหนึ่งได้เองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจากเรื่องเล็กย่อมมีเหตุผลสานถึงเรื่องใหญ่ร่วมด้วย

เกษตรแฟร์จากอดีตถึงปัจจุบัน